

Review article

UDC 316 : 159.9

Kateryna Merkotan,

Doctor of Philosophy in Political Sciences, Independent Researcher

Borne Sulinowo, Poland

kateua63@gmail.com

DOI: [https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49\(52\).261](https://doi.org/10.33120/sssppj.vi49(52).261)

FROM THE THIRST OF POWER TO MORAL IMPOVERISHMENT

ABSTRACT

The article is devoted to the problems of political leadership and its moral and value aspects. Some technologies of creating of a political leader image and moral assessment of his activities in terms of impact on public consciousness are analyzed. The need to take into account certain difficulties in studying the phenomenon of political leadership, namely the lack of a comprehensive theory of political leadership, institutional, behavioral, value, historical, economic, moral factors, as well as significant changes in political leaders' use of information and communication technologies is emphasized. The author believes that in order to create and establish their positive image of power, political leaders are willing to use certain archetypes, including the archetype of the Hero. At the same time, political myths the main characters of which are heroes such as savior, creator, messiah and others are gaining popularity. The political image of putin as an antihero, a trickster is analyzed in terms of morality and universal values. In the current conditions of war, putin and putin's russia are seen as a World Evil, thus increasing the responsibility not only of political leaders, but also of every single citizen. Emphasis is placed on the emergence of a new term "rashism" (simplification from "russian fascism"), which is gradually becoming a political ideology of putin's russia. Examples of putin's using of so-called gaslighting, such as spreading false information, denying obvious arguments and facts, accusing everyone of lying, and so on, are considered. The problems to be solved in Ukraine after the war with russia are outlined.

KEYWORDS

political leader; war; antihero; thirst for power; moral impoverishment; manipulative technologies.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ГОЛОВНОГО АВТОРА

Kateryna Merkotan, Doctor of Philosophy in Political Sciences, Independent Researcher
ORCID ID ...
kateua63@gmail.com

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

©Copyright: Merkotan, 2022

Publisher Institute for Social and Political Psychology NAES of Ukraine

doi:

Received:
23.02.2022

Revised:
08.05.2022

Accepted for publication:
30.05.2022

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Світ сколихнула війна. Війна проти української держави, проти українського народу, проти людяності та моральності. Війна загарбницька, націлена на знищення України та всього українського.

24 лютого 2022 року стало точкою неповернення в українсько-російських відносинах, часом остаточного розвіяння міфів про дружбу народів, про спільне коріння та цінності, датою, що вже вкотре змушує переосмислювати засади державності, політичного режиму, значення влади і громадянського суспільства.

Ситуація є настільки загостреною і небезпечною, що просто важко теоретично розмірковувати про майбутнє української держави та її територіальну цілісність. Натомість конче необхідно проаналізувати те, що сталося і спробувати окреслити подальші кроки виходу України з війни, налагодження нормального (мирного) життя.

Українська держава має негайно відповісти як на зовнішні, так і на внутрішні виклики часу. Відповідь повинна бути однозначною, бо різні вагання, невизначеність або ж багатозначність сприятимуть руйнуванню державності аж до втрати незалежності. Зрештою єдина можлива відповідь – це перемога у війні з агресором.

Справа ускладнюється тим, що, по-перше, росія не дотримується жодних норм міжнародного права, зокрема щодо засобів та методів ведення воєнних дій.

По-друге, російська агресія розпочалася не 24 лютого 2022 року, а набагато раніше. Спочатку окупація, а згодом анексія Криму, масові заворушення в Донецьку, Луганську з подальшим визнанням росією так званих ДНР і ЛНР, війна на сході України.

По-третє, жадоба влади, шовіністична зверхність руйнує будь-які ідеали та цінності, уможлиблює грубе маніпулювання суспільною свідомістю. Нескладно зауважити, що росія використовує маніпулятивні технології проти України, створюючи ідеологію

ненависті та пропагуючи її устами своїх політичних лідерів.

МЕТА

Натомість проблема полягає у визначенні рівня політичної, особистісної та, зрештою, моральної відповідальності лідера. Саме тому **метою даної статті** є аналіз окремих технологій створення владного іміджу політичного лідера та моральна оцінка його діяльності з точки зору впливу на суспільну свідомість.

МЕТОДОЛОГІЯ

Теоретичним підґрунтям даної роботи стали відомі філософські, соціологічні та психологічні дослідження К. Г. Юнга («Людина та її символи», «Душа і міф: шість архетипів»), Дж. Кемпбела («Тисячолікий герой»), Ж. Блонделя («Політичне лідерство»), Ж. Бодрияра («Симулякри і симуляція»), М. Хайдеггера («Буття і час»), Т. Парсонса («Про структуру соціальної дії»), П. Бурд'є («Соціологія політики») тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Аналізуючи дослідження з означеної проблематики, варто підкреслити пильну увагу науковців до з'ясування специфічних ознак сучасного політичного лідера. Українські та зарубіжні дослідники концентруються на різних аспектах

діяльності та поведінки політичних лідерів, зокрема, на:

- застосуванні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у політичному просторі (В. Кулик, Л. Кочубей, О. Зернецька та ін.);

- символічному конструюванні політичної реальності (Г. Дебор, О. Донченко та ін.);

- розвитку політичного брендингу, його ролі та функцій (М. Марк, К. Пірсон, М. Осборн та ін.);

- позиціонуванні політичного лідера у владі (А. Пахарев, Д. Ткач, А. Круглашов та ін.);

- політичній культурі та політичних цінностях (Е. Афонін, М. Паренті, О. Суший та ін.);

- моральній сутності політичного лідера (Н. Яковенко, О. Траверсе, Р. Такер, В. Татенко та ін.).

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед кілька суттєвих зауваг. Перша – на сьогодні не існує певної всеохоплюючої теорії політичного лідерства. Це пояснюється постійними змінами в політичному середовищі, а відтак для дослідника важливим є визначення спроможності того чи іншого політика впливати (позитивно чи негативно) на суспільство з метою подальшого управління політичними та державними процесами.

Друга – політичне лідерство – досить складне, багатоаспектне явище. Його вивчення вимагає врахування численних інституційних, поведінкових, ціннісних, історичних, економічних, моральних чинників і факторів. Водночас політичне лідерство – це система міжособистісних, міжгрупових, міждержавних взаємодій. Істотною є особистість лідера,

його характер, темперамент, рівень інтелектуального розвитку, політичної культури, зрештою його особистісна система цінностей.

Третя заувага торкається суттєвих змін у використанні політичними лідерами засобів впливу. Йдеться про сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що набувають ринкових ознак, а саме лідерство стає своєрідним товаром. Для того, щоби цей «товар» продати вигідніше, політики не цураються навіть брудних маніпулятивних технологій. Маніпулюючи свідомістю громадян, лідери пропонують їм штучні схеми поведінки в реальному політичному просторі. Створюється так зване «символічне поле політики», де лідер також стає своєрідним символом. Сконструйована символічна реальність призводить до модифікації поведінки всіх політичних суб'єктів. Відтак актуальними стають політичні декларації, заяви, обіцянки, які породжують у людській свідомості ефект очікування «кращих часів» та ігнорування об'єктивної реальності.

Варто ще раз підкреслити багаторівневість політичного лідерства. Воно є одночасно емоційним і раціональним, свідомим і підсвідомим, колективним та індивідуальним. Саме таким чином розмірковує Ж. Блондель, намагаючись розглядати політичне лідерство не як певну дихотомію – «героя» і «звичайного лідера», а здебільшого як тривимірну площину: особистісні риси лідерів, засоби впливу, ситуація прояву політичного лідерства (Блондель, 1992). Відразу стає зрозуміло складність визначення політичного лідерства як такого, зважаючи на великий перелік особистісних відмінностей і численних зовнішніх політичних обставин. Зовнішні зміни спричиняють зміну поведінки як самого лідера, так і тих, на

кого спрямовується його лідерський вплив.

Дослідницька проблематика типології лідерства стає другорядною у реальному політичному процесі. Насправді не так важливо, як науковці називають тих, хто впливає на перебіг життя пересічних громадян – «лиси» чи «леви» (В. Парето), «творці» чи «ділки» (М. Бернс), «консерватори», «реформатори» чи «революціонери» (Г. Пейдж). Натомість увага має зосереджуватися на суспільних наслідках політичного впливу того чи іншого лідера. Водночас у суспільній свідомості вибудовуються ідеальні моделі політичного лідерства. У такий спосіб влада персоніфікується, а відтак стає сутнісною ознакою політичного лідерства (Кочубей, 2010).

Для створення та утвердження свого позитивного владного іміджу політичні лідери охоче використовують певні архетипи, насамперед, архетип Героя. Власне героїзм – це людська якість, що мотивує політичних лідерів і владу в цілому. Герой є архетипним образом, який сприймається як своєрідна форма персоніфікації сакрального світу. Архетип Героя, втілений у політичному міфі, стає ідеальним образом світу політики. Теоретичне підтвердження вищезазначеного знаходимо в працях М. Вінока, М. Озуф, А. Труайя, Д. Бурстина, Б. Майрофа та ін.

Загалом героїзм як модель колективного несвідомого особливо актуалізується на перехідних етапах розвитку країни або ж за певних екстремальних умов (революція, війна тощо). Набувають популярності політичні міфи, головними персонажами яких стають герої на кшталт спасителя, творця, месії та ін. Кожен з них є уособленням символічного світу політики, здебільшого відірваного від реального життя. Однак за допомогою певних міфологем політик

(або політтехнолог) вибудовує алгоритм політичної поведінки за зразком дії богів і героїв, а саме відтворення героїчного архетипу легітимізує діяльність того чи іншого політика. Отже, підтверджується концепція видатного дослідника міфів М. Еліаде про ритуальність людської діяльності (Еліаде, 1995). Політика є яскравим прикладом ритуальності, принесення себе в жертву заради майбутнього. Щоправда жертвами здебільшого стають пересічні громадяни, бо їм хочеться вірити у світле майбутнє.

Насьогодні майже «хрестоматійним» прикладом політичного «героя» є образ, втілений в життя очільником росії путіним. Створений згідно з класичними канонами політичного іміджмейкерства, він набув «популярності» як серед прихильників, так і опонентів. Вочевидь це – типовий Трікстер. Для більшості громадян росії путін – справжній герой. Цим пояснюється високий рейтинг довіри до нього. За даними соціологічних опитувань російського «Левада-Центру» на кінець 2020 року рівень довіри путіна складав 80%, на кінець 2021 р. 65% респондентів схвалювали діяльність путіна як президента, в лютому 2022 р. – 71%, а вже в квітні 2022 р. – 82% опитаних (Левада-центр, 2022).

Мабуть для країни з глибинними інституційними конфліктами потрібен саме такий «герой». Він виконує роль посередника між державою і громадянським суспільством, повторюючи певні моральні заповіді, що колись давно панували в росії. Саме у такий спосіб формуються (переглядаються) моральні засади сучасного російського суспільства. Йдеться про осучаснення міфу «про велич росіянина», «про славу історію Росії»; «про ниці засоби, що виправдовують високі цілі» (н-д, захоплення Криму, війна в Україні)

тощо. На трікстерство путіна вказує і керівник відділу соціокультурних досліджень російського «Левада-Центру» О. Левінсон: «путін поводить як трікстер: літає як птах, пірнає як риба. Трікстер (чит. *путін*) – це культурний герой, але не той, який, як Прометей, приносить вогонь людям, а той, який здійснює дивні і неправильні дії, але на вимогу даної культури. Такими діями він намагається поєднати непоєднувальне – небо і землю, гаряче й холодне, потворне і прекрасне (Левінсон, 2015).

Політична риторика путіна теж підтверджує його «геройський» статус трікстера. Про це свідчать дослідження власне і російських вчених, що дозволяє уникнути певної упередженості стосовно особистості путіна. Зокрема доктор політичних наук С. Шомова, досліджуючи архетипові паттерни політичної риторики путіна, вбачає в ньому радше Мага або Чарівника з ознаками «верховного Божества» (Шомова, 2014). Вибрана роль не є випадковою. Завдяки їй герой легко перетворюється на трікстера. Він – перевертень, блазень, але з високими цілями – творити «героїчні дива» для свого народу. Така постать сприймається на «ура», бо очікування дива – це сутнісна ознака російського світогляду.

Архетип Правителя-Трікстера, вибраний путіним якнайточніше відповідає очікуванням переважної більшості громадян росії. На додаток вдало підібрані словесні паттерни «росія – держава – розвиток», «наша земля», «руська земля» в устах путіна виправдовують загарбницькі дії російської держави (уособленням держави, зрозуміло, є путін згідно з відомою макіавеллістичною схемою «Держава – це Я».) Зокрема, «Крим – споконвічно російська земля, а Севастополь – російське місто. Крим – це Керч, Балаклава, Малахов курган. Кожне з цих місць є

святим для нас, це символи руської військової слави і доблесті», або «Такі сценарії на нашій землі не пройдуть!» (Шомова, 2014).

У результаті складається образ «стратега», «патріота», «мудреця», що відстоює національні інтереси росії. Люди вірять його словам, лозунгам, йдуть за ним, не переймаючись наслідками. Їх «герой» теж задоволений, бо згуртував суспільство, нехтуючи головними моральними (християнськими) цінностями – «не вбивай!», «не сотвори собі кумира», «не свідчи неправдиво на свого ближнього». Його не обходить моральні норми, бо межі моральності він задає сам...

І все було б добре. Йі надалі можна було б теоретизувати про роль чи місію президента росії, про його «магічні» перевтілення з героя на антигероя і навпаки, допоки жадоба влади не затьмарила його розум, допоки росія не пішла війною на Україну.

24 лютого 2022 року змінився світ, змінилося світобачення, змінилося ставлення до головного політичного актора росії та до всіх її громадян. Традиційні теоретичні конструкти теж виявилися малоефективними в нових політичних умовах.

Тому сьогодні політичну діяльність антигероя путіна доцільно аналізувати та оцінювати насамперед з точки зору моралі та загальнолюдських цінностей. Звісно, при цьому навряд чи вдасться уникнути політичних сенсів, хоча вони також мають свої ціннісні та моральні межі. На думку відомого американського політолога С. Гантінгтона, у політиці суттєву роль відіграють символи, включаючи прапори, хрести і навіть головні убори. Більше того, за допомогою політичної символіки зазвичай відбувається ідентифікація в системі координат «свій – чужий» (Хантінгтон, 2003).

Нині для кожного українця російський триколон є символом агресії, смерті, нелюдських безчинств, знецінення життя, уособленням світового зла, страждань і знівечених людських доль.

путін з антигероя перетворився на Світове Зло, яке негайно треба знищити, щоб не поширювалося, щоб не завдало ще більшої шкоди. Разом із абсолютизацією влади путін накопичив у собі найогидніші людські риси:

- самозакоханість;
- жадобу влади;
- абсолютну впевненість у правильності власних дій;
- знецінення людського життя;
- зневагу і презирство до засобів масової інформації;
- ненависть до будь-якої опозиції чи опозиціонерів;
- зверхність, віру у бескарність;
- ненависть до свободи та до всіх, хто її прагне.

Зрештою «великий і непереможний» втратив відчуття реальності, зажадав підкорити весь світ, спалюючи все на своєму шляху. Секрет же популярності путіна серед росіян полягає у тому, що він, як вправний маніпулятор, зміг на початку свого правління інтуїтивно вловити розповсюджені настрої більшості і вирішив зіграти на ностальгії за так званою стабільністю, величчю та наддержавністю, на національній зверхності, ксенофобії, нетерпимості, традиційному антиамериканізмі і здавна культивованій ненависті до західного світу та його ліберальних цінностей (Белоколон, 2014).

Але найбільше путінська росія ненавидить українців. Ідеологію ненависті роками плекали і продовжують плекати в росії президентські прибічники. Як наслідок – розв'язана загарбницька війна в Україні під гаслами денацифікації та дефашизації. Основні програмні положення цієї ідеології знаходимо у статті «Що росія

повинна зробити з Україною?» (Сергейцев, 2022). Автор статті – російський політтехнолог Тимофій Сергейцев, який до речі консультував президента-втікача Віктора Януковича під час президентських виборів 2004 р., автор плакату про так звані *три сорти українців* – закликає провести «денацифікацію»¹ більшості українців, повторюючи путінську пропаганду про те, що демократично обрана українська влада є «нацистською».

Отже, ненависть до українців переросла в національну ідею росії, затьмарила російську масову свідомість, спричинила фізичне та психічне руйнування на українських землях. Утім годі сподіватися іншого вирішення російсько-українського протистояння. Так званий маніфест Сергейцева – це споконвічна мрія росіян про свою (безпідставну) перевагу над українцями, втілена в гаслі – «нацистська, бандерівська Україна, ворог росії та інструмент Заходу зі знищення росії нам не потрібні».

Але як виявилось, зараз в Україні переважна більшість громадян називає себе бандерівцями. Відтак за путінською логікою всі українці мають бути знищені! При цьому навіть «назва «Україна» не може бути збережена як титул повністю денацифікованого державного утворення на звільненій від нацистського режиму території». Однак це лише початок, бо «денацифікація неминуче буде й деукраїнізацією – відмовою від розпочатого ще радянською владою масштабного штучного роздмухування етнічного компонента самоідентифікації населення територій історичних Малоросії та Новоросії» (Сергейцев, 2022).

Складається враження, що путінським апологетам і, насамперед, йому самому, захотілося відчутися себе

творцями нового світу, новими месіями, визволителями людства. Хоча варто було би спочатку дізнатися, чи прагне людство такого визволення? Втім месія-визволитель краще знає як зробити нас щасливими... Тому й вважає за необхідне «ліквідацію збройних нацистських формувань (будь-які збройні формування України, включаючи ЗСУ); інсталяцію російського інформаційного простору; люстрацію, оприлюднення імен посібників нацистського режиму, залучення їх до примусової праці щодо відновлення зруйнованої інфраструктури в порядку покарання за нацистську діяльність; встановлення меморіалів, пам'ятників жертвам українського нацизму, увічнення пам'яті героїв боротьби з ним; включення комплексу антифашистських і денацифікаційних норм у конституції нових народних республік; створення постійно діючих органів денацифікації на період 25 років» (Сергейцев, 2022) тощо.

Блюзнірство, неповага до іншої держави та її громадян, державницька зверхність, спотворення історичних фактів, відверта брехня, моральне зубожіння – ось лише окремі складові сучасної російської ідеології та політичної поведінки російських лідерів. Водночас сама росія та її громадяни – це своєрідне «суспільство спектаклю» (Дебор, 1999), де суспільні відносини, опосередковані образами, перетворюються на справжню виставу, де глядачі (*пересічні громадяни*) завдяки вдалим театральним ефектам (читай – *політтехнологіям*) відчують себе справжніми учасниками політичних подій, вірять символічним героям, йдуть за ними. Мимоволі зронена сльоза, переконливий монолог з елементами відчаю чи ейфорії, промовисті жести чи вираз обличчя – до чого тільки не вдаються політичні «герої» для досягнення своєї мети. Штучно

¹ Текст у лапках на стор. 9-10 вибраний зі статті Т. Сергейцева.

створене

«суспільство спектаклю» виявляється досить живучим, зрештою, як і однойменна книга Гі Дебора, написана ще у 1967 році. Й нині переконливими є слова французького філософа: «Суспільство спектаклю всюди починалося з примусу, з обману, з крові; але при цьому воно обіцяло щасливе продовження. Тепер вже нічого не обіцяє... Воно просто каже: «Ось так-то». Воно відверто зізнається в тому, що вже не здатне до змін; хоча сама його природа – це зміни: дурна трансмутация кожної окремої речі. Воно втратило всі свої ілюзії» (Дебор, 1999, с. 8).

Як бачимо, російське спотворене суспільство майже вичерпало всі свої ресурси. Залишився один – самознищення, свідченням чого є власне автократична природа путінського режиму. Одноосібний характер правління і прийняття рішень негативно впливає і надалі впливатиме на їх ефективність з точки зору загальноросійських інтересів. Для російського суспільства та держави наслідки можуть бути невідворотними – колапс існуючої бюрократичної системи, що тримається на корупції, тотальному контролі та брехні.

На разі ж росія продовжує існувати як «колективний путін». Як зазначалося вище, підтримка російського диктатора громадянами є досить значущою. Це стосується і війни з Україною, отже, це війна не лише путіна, а всіх росіян проти України. З їх мовчазної згоди відбувається масове фізичне знищення українців, немислимі для цивілізованого світу за масштабом і жорстокістю криваві злочини. Ба більше – спотворена інформація з екранів російського телебачення слугує ідеологічним підґрунтям для виправдання та забезпечення підтримки війни.

Так чи інакше, але за скоєне колись доведеться відповідати –

колективно (на рівні держави) чи особисто (на рівні окремого громадянина); безпосередньо чи опосередковано (рівень участі, співучасті, причетності тощо). У цьому контексті варто згадати німецького філософа Карла Ясперса з його відомим питанням німецької провини (Ясперс, 1999).

Навряд чи буде такою актуальною в росії проблема провини та відповідальності, якою вона була в повоєнній Німеччині². Втім сучасні криваві події в Україні змушують вкотре звернути увагу на кримінальний, політичний, моральний та метафізичний рівні провини, виокремлені К. Ясперсом. При цьому актуальною є відповідальність не лише політичних лідерів, а й кожного окремого громадянина, який своєю діяльністю (чи бездіяльністю) впливає на політичні трансформації в державі, підтримує або не підтримує їх. Саме К. Ясперс наголошував на моральній відповідальності, на необхідності визначення за допомогою власної совісті рівня своєї відповідальності за злочин, який міг бути скоєний «не з моєї волі, але за моєї участі» (Ясперс, 1999).

Сучасні громадяни росії – суцільні злочинці, які відрізняються лише масштабом скоєного злочину. Одні «просто виконували накази», другі підтримували загарбницьку політику путіна, третім взагалі байдуже, але це не звільняє їх принаймні від моральної відповідальності.

Зрештою спотворений світогляд путіна виявився прийнятним для більшості росіян, що є свідченням тяжкої невиліковної хвороби російського суспільства та держави. Симптоматика занедужання самого ж російського очільника дуже схожа на маніакальний синдром серійного вбивці

² Робота з циклу лекцій про духовну ситуації в Німеччині, написана К. Ясперсом в 1946 р.

– публічне вихвалання своїми злочинами, знуцання над жертвами злочину, отримання задоволення від скоєного. Яскравим доказом правильності поставленого діагнозу слугує указ президента росії про присвоєння 64 окремій мотострілецькій бригаді почесного звання «гвардійська». Йдеться про горезвісну бригаду головорізів, мародерів, гвалтівників і вбивць, які жорстоко знуцалися над мирними жителями міста Бучі.

Невипадково після скоєння росією численних злочинів на території України в політичній лексичі з'являється новий термін «рашизм», що є спрощенням від «російський фашизм». «Рашизм» відображає схиблений світогляд путіна та путінської росії, зокрема, культ лідера, цензуру, централізовану пропаганду, а тепер і війну.

Саме виправдання путіним війни в Україні як акту очищення нації, є відкритою формою фашизму. На думку експертів з *The New York Times*, вищенаведена публікація Т. Сергєйцева є довідником геноциду, що містить план знищення української нації як такої, відтак Москва є центром фашизму в сучасному світі (Snyder, 2022).

На наших очах рашизм перетворюється на політичну ідеологію. Психологія рашистів – це психологія ворожості, зверхності, неповаги до іншого як такого. Це психологія закомплексованих образених недооцінених людей. І це дійсно так. Бо громадяни росії давно стали об'єктом маніпуляції для російської влади та президента росії.

Здійснюється так званий газлайтинг (gaslighting) (Ruíz, 2020) – одна з найдавніших і найуспішніших маніпулятивних технологій. Зазвичай громадяни навіть не підозрюють, що їх свідомістю маніпулюють.

«Великий маніпулятор» путін вправно використовує всі наявні засоби газлайтингу, зокрема, розповсюдження неправдивої інформації, заперечення очевидних аргументів і фактів, звинувачення всіх у брехні тощо. Зрештою повстає спотворений світ, спотворений світогляд, що подається такими ж спотвореними засобами масової інформації. Щоденно з російських екранів телевізорів лунає одне й теж – Україна створює загрозу для росії, там нацисти та бандерівці, вони дуже небезпечні, вони вбивають росіян, принижують російськомовних, зневажають російську культуру тощо.

Методичне повторення і накопичення такої «інформації» стирає межі між правдою та брехнею в масовій свідомості. Головний маніпулятор задоволений, він досяг успіху. Тепер можна будь-що обіцяти, народ вірить... Коли ж обіцянки не виконуються, маніпулятор завжди знайде пояснення або ж крайнього. Власне зараз у всіх прорахунках росії (читай путіна) буде звинувачена Україна.

Отже, політичні цілі завжди повинні мати певні моральні межі, порушення яких, по-перше, вважатиметься недопустимим, по-друге, уможливлуватиме вияв рівня маніпулятивного впливу на масову свідомість з боку того чи іншого політика.

Зрештою політичні цілі путіна від самого початку були програшними. Хвороблива самовпевненість диктатора захопити Україну за 72 години наткнулася на шалений опір її громадян.

72 години, що змінили історію!

Новітня історія опирається на численні факти нелюдських звірств, воєнних злочинів, морального зубожіння росії та її політичних лідерів. Новітня історія – це усвідомлення моральної прірви між росією та цивілізованим світом. Новітня історія – це застереження від

майбутніх проявів російської агресії. Новітня історія – це переосмислення стереотипів колективної безпеки, патріотизму, національного самозбереження, масової та індивідуальної поведінки в екстремальних ситуаціях (війна), масових та індивідуальних рефлексій тощо.

ВИСНОВКИ

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, варто підкреслити нагальну потребу формування в Україні нової моральної, ціннісної та зрештою світоглядної парадигми. Криваві події російської агресії на українській землі є найпереконливішим свідченням того, що час симулякрів минув, що необхідно діяти швидко і рішуче. Зрозуміло, що не вдасться за короткий термін відбудувати державу. Втім зараз не так важливо відновити зруйновану інфраструктуру, як втілити в життя започатковані війною ціннісні перетворення. Це потрібно самій Україні, а ще й тим, у кого залишилися певні сумніви щодо цілісності та незалежності української держави.

Війна загартувала та згуртувала українців, допомогла усвідомити глибинну сутність та важливість українськості для кожного пересічного громадянина, спростувала політичні міфи про братерство російського та українського народів.

Рубікон пройдено, але це лише початок новітньої історії України. Й тут важливо провести остаточне розмежування між російським і українським як таким. На часі багато невирішених питань:

- мовне (відновлення цінності і

української мови, відродження україномовних традицій);

- релігійне (вигнання московського патріархату з України з одночасним вирішенням майнових проблем на користь Православної церкви України);
- світоглядне (зміцнення українського менталітету, відродження українських традицій як на рівні державотворення, громадянського суспільства, так і в повсякденному побуті українців);
- політичне (формування нової політичної еліти, здатної за будь-яких умов відстоювати інтереси України та її громадян);
- економічне (остаточне урегулювання фінансових, майнових прав, розірвання позostalих економічних угод) тощо.

Зрештою зараз конче важливо не зупинятися у творенні нової України – насправді незалежної, самостійної, самодостатньої. Конче важливо, щоб кожен громадянин України, якому не довелося дожити до перемоги, милувався і пишався з небес своєю вільною країною, а тому, кому пощастило вижити, було не соромно перед тим, хто віддав життя за Батьківщину. Бо перемога не за горами. Все буде Україна!

REFERENCES

Byelokolos, O. (2014). *Trahichnist ta kryvavist istorychnykh*

- analogiy pravlinnya putina [The tragedy and bloodiness of the historical analogies of Putin's rule]. Retrieved from <https://www.mfaua.org/uk/publications/ostannomu-rosijskomu-imperatoru>.
- Blondel, Zh. (1992). Politicheskoye liderstvo. Put k vseobyemlyushchemu analizu [Political leadership. The path to comprehensive analysis]. Moskva: Rossiyskaya akademiya upravleniya, 1992.
- Debord, G. (1999). Obshchestvo Spectaclia [Performance Society]; per. s fr. C. Offeras i M. Yakubovich. Moskva: Logos Publishing House, 1999.
- Kochubey, L. Merkotan, K. (2010). Arkhetypy politychnoho liderstva yak pidgruntya manipulyatyvnykh tekhnolohiy [Archetypes of political leadership as a basis for manipulative technologies]. *Derzhava i suspilstvo*. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/09.pdf>.
- Merkotan, K. (2014). Arkhetypy vlady i suchasna demokratiya [Archetypes of power and modern democracy]. *Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka: zbirnyk naukovykh prats Asotsiatsiyi doktoriv nauk z derzhavnoho upravlinnya: Spetsvypusk. Kharkiv : Vyd-vo «DokNaukDerzhUpr»*, 2014.
- Levinson, A. (2015). Vladimir Putin vedet sebya, kak trikster [Vladimir Putin is acting like a trickster]. Retrieved from <http://altapress.ru/story/160917>.
- Odobreniye organov vlasti [Government Approval]. Levada-Tsentr (2022). Retrieved from <https://www.levada.ru/indikatory/odobrenie-organov-vlasti>.
- Sergeytsev, T. (2022). Chto Rossiya dolzhna sdelat s Ukrainoy [What should Russia do with Ukraine?]. RIA Novosti, 05.04.2022. Retrieved from <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>.
- Shomova, S. (2014). Klyuch k vlasti (Arkhetipicheskiye patterny politicheskoy ritoriki) [The Key to Power (Archetypic Patterns of Political Rhetoric)]. *Mediaskop*. 2014. № 3. Retrieved from <http://www.mediascope.ru/node/1553>.
- Hantington, S. (2003). Stolknoveniye tsivilizatsiy [The Clash of Civilizations]. – Moskva: AST, 2003.
- Jaspers, K. (1999). Vopros o vinovnosti. O politicheskoy otvetstvennosti Germanii [The question of guilt. On the Political Responsibility of Germany] (per. s nem. S.Apta). Moskva: Progress, 1999.
- Eliade, M. (1995). Aspekty mifa [Aspects of myth] (per. s fr. V. Bolshakova). Invest-PPP, 1995.
- Ruíz, E. (2020). Cultural gaslighting. *Hypatia*. 2020;35(4):687-713. doi:10.1017/hyp.2020.33.
- Snyder, T. (2022). The War in Ukraine Has Unleashed a New Word. *The New York Times*. Retrieved from <https://nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-rossia-war.html>.

Оглядова стаття/Review article
УДК 327.8

Меркотан Катерина,
кандидат політичних наук, незалежний дослідник
(м. Борне Суліново, Польща)
kateua63@gmail.com

ВІД ЖАДОБИ ВЛАДИ ДО МОРАЛЬНОГО ЗУБОЖІННЯ

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемам політичного лідерства та його морально-ціннісним аспектам. Аналізуються окремі технології створення іміджу політичного лідера та моральна оцінка його діяльності з точки зору впливу на суспільну свідомість. Підкреслюється необхідність врахування певних складнощів у дослідженні явища політичного лідерства, а саме відсутність всеохоплюючої теорії політичного лідерства, необхідність врахування його інституційних, поведінкових, ціннісних, історичних, економічних, моральних чинників, а також суттєвих змін у використанні політичними лідерами новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Автор вважає, що для створення та утвердження позитивного владного іміджу політичні лідери охоче використовують певні архетипи, зокрема архетип Героя. Водночас набувають популярності політичні міфи, головними персонажами яких стають герої на кшталт спасителя, творця, месії та ін. В подальшому аналізується політичний імідж путіна³ як антигероя, трікстера з точки зору моралі та загальнолюдських цінностей. У сучасних умовах війни путін і путінська росія розглядаються як Світове Зло, відтак актуалізується відповідальність не лише політичних лідерів, а й кожного окремого громадянина. Акцентується увага на появі нового терміну «рашизм» (спрощення від «російський фашизм»), що поступово перетворюється на політичну ідеологію путінської росії. Розглядаються приклади використання путіним засобів так званого газлайтингу, зокрема, розповсюдження неправдивої інформації, заперечення очевидних аргументів і фактів, звинувачення всіх у брехні тощо. Окреслюються проблеми, що мають бути вирішені в Україні по закінченню війни з росією.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

політичний лідер; війна; антигерой; жадоба влади; моральне зuboжіння; маніпулятивні технології.

³ З політичних і патріотичних міркувань, у статті власні назви «росія» та «путін» уживаються з маленької літери

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ГОЛОВНОГО АВТОРА

Меркотан Катерина, кандидат політичних наук, незалежний дослідник
(м. Борне Суліново, Польща)
ORCID ID ...
kateua63@gmail.com

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

©Copyright: Merkotan, 2022

Видавець: Інститут соціальної та політичної психології, Національна Академія Педагогічних
Наук України

doi:

Стаття надіслана:
23.02.2022

Стаття виправлена:
08.05.2022

Прийнята до публікації:
30.05.2022